

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
професора кафедри маркетингу Бебко Світлани Вікторівни
на дисертаційну роботу
Рабчука Сергія Віталійовича
на тему: «Адаптивний мотиваційний механізм активізації бізнесу в
інноваційних кластерах»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність,
галузі знань 07 «Управління та
адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації

Дисертаційне дослідження Рабчука Сергія Віталійовича на тему «Адаптивний мотиваційний механізм активізації бізнесу в інноваційних кластерах» присвячене вирішенню одного з найбільш актуальних науково-практичних завдань сучасної економіки по удосконаленню механізмів забезпечення інноваційного розвитку та підвищення адаптивності підприємницьких структур в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Обрана тема повною мірою відповідає сучасним тенденціям розвитку підприємництва, процесам цифрової трансформації економіки, післявоєнного відновлення України та необхідності формування ефективних моделей кластерної взаємодії. В умовах глобалізації, посилення міжнародної конкуренції, технологічних змін та високого рівня економічних ризиків особливої ваги набуває пошук нових підходів до стимулювання інноваційної активності підприємств. У цьому аспекті запропонований автором адаптивний мотиваційний механізм є сучасним інструментом, що дозволяє поєднати можливості кластерної інтеграції, цифрових технологій, ефективного управління людським потенціалом і стратегічного розвитку підприємств.

Наукова цінність дисертаційної роботи полягає у комплексному підході до дослідження проблем активізації бізнесу, який базується на поєднанні сучасних концепцій кластерного розвитку, адаптивного управління, економіко-математичного моделювання та цифрової трансформації бізнес-процесів. Практична спрямованість дослідження обумовлюється тим, що

запропоновані рекомендації можуть бути використані підприємствами різних галузей економіки, органами державного управління та регіональними інституціями при розробленні програм підтримки інноваційного підприємництва, розвитку кластерних ініціатив, підвищення конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення його економічної стійкості в умовах сучасних викликів.

Зважаючи на викладене, можна зазначити, що тема дисертаційного дослідження є актуальною, своєчасною та має вагоме наукове і практичне значення. Виконане дослідження відповідає сучасним потребам розвитку теорії та практики підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, а його результати становлять інтерес для науковців, представників бізнесу та органів державного управління, які займаються питаннями інноваційного розвитку та кластерної політики.

2. Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Рабчука С. В. виконано в межах науководослідної діяльності Київського національного університету технологій та дизайну відповідно до теми «Цифрова трансформація комунікаційного маркетингу: інструменти, стратегії та ефективність у сучасному бізнессередовищі» (державний реєстраційний номер 0125U003467). Основні положення, наукові результати та практичні рекомендації дисертації відповідають цілям зазначеної науково-дослідної роботи та спрямовані на розв'язання актуальних проблем розвитку підприємництва, інноваційної діяльності та цифрової економіки. Водночас результати дисертаційного дослідження узгоджуються з державними пріоритетами у сфері підтримки інноваційної діяльності, розвитку підприємництва, цифровізації економіки та стимулювання кластерних ініціатив. Запропоновані автором наукові підходи можуть бути використані під час реалізації програм розвитку інноваційної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності підприємств та вдосконалення державної політики у сфері інноваційного розвитку.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Рабчука Сергія Віталійовича дає підстави стверджувати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень теоретичного обґрунтування й достовірності. Це забезпечено послідовною логікою дослідження, відповідністю його структурних складових поставленим меті та завданням, а також комплексним опрацюванням проблематики активізації бізнесу в інноваційних кластерах.

Обґрунтованість основних результатів дисертації базується на системному аналізі наукових підходів до формування кластерних утворень, адаптивного управління, мотивації підприємницької діяльності та забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання. Автором здійснено узагальнення теоретичних положень, визначено наявні суперечності та обмеження традиційних моделей управління інноваційною діяльністю, що стало основою для розроблення власного адаптивного мотиваційного механізму.

Вірогідність наукових результатів забезпечується коректним застосуванням сукупності методів дослідження, серед яких теоретичне узагальнення і систематизація, історичний та діалектичний методи, системно-структурний і порівняльний аналіз, економіко-математичне моделювання, прогнозування, екстраполяція, формалізація та графічне подання результатів. Використання зазначеного методичного інструментарію відповідає характеру поставлених завдань і дозволяє вважати отримані висновки достатньо аргументованими. Окремо слід відзначити застосування моделей лонгітюдних даних із фіксованими ефектами для оцінювання ефективності операційної діяльності інноваційно орієнтованих підприємств і прогнозування індивідуальних управлінських ефектів. Це посилило аналітичну складову роботи та забезпечило кількісне підтвердження положень щодо результативності кластерної взаємодії і виникнення синергетичного ефекту.

Висновки, наведені в дисертації, відповідають змісту проведеного дослідження, узгоджуються з визначеними завданнями та відображають одержані теоретичні й прикладні результати. Запропоновані рекомендації щодо оцінювання адаптаційного потенціалу підприємств, структурно-функціональної побудови адаптаційного механізму інноваційної діяльності, розвитку мережевої кластерної взаємодії та інтеграції великих рітейл-компаній як якірних хабів мають прикладний характер і можуть бути використані у практиці управління підприємствами та кластерними об'єднаннями.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи є логічними, аргументованими й достатньо достовірними. Вони ґрунтуються на належній теоретико-методологічній базі, підтверджені результатами аналітичних розрахунків, пройшли наукову апробацію та мають практичне спрямування.

4. Ступінь новизни наукових положень

Результати дисертаційного дослідження Рабчука Сергія Віталійовича мають належний рівень наукової новизни та розвивають теоретичні й методичні положення у сфері підприємництва, інноваційного менеджменту і кластерної взаємодії. Було запропоновано цілісний підхід до формування адаптивного мотиваційного механізму активізації бізнесу, що враховує мінливість зовнішнього середовища, цифровізацію господарських процесів, мережевий характер сучасних кластерних утворень та необхідність забезпечення стійкості підприємств.

До основних наукових результатів, які містять елементи новизни, належать:

- удосконалено концептуальні засади формування інноваційних кластерів шляхом трактування їх як мережевих інноваційних екосистем, у межах яких взаємодіють підприємства, наукові установи, органи влади, інфраструктурні організації та інші зацікавлені сторони;

- розвинуто теоретико-методичні положення щодо адаптивного управління інноваційною діяльністю підприємств через обґрунтування необхідності переходу від традиційних моделей управління до проактивного адаптивного мотиваційного механізму, побудованого на принципах гнучкості, синергії, децентралізації та цифрової взаємодії;

- удосконалено методичний підхід до оцінювання адаптаційного потенціалу підприємств, який дає змогу враховувати їхню спроможність оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, використовувати інноваційні можливості та підтримувати економічну стійкість;

- запропоновано структурно-функціональну модель адаптивного мотиваційного механізму активізації бізнесу, яка поєднує організаційні, економічні, соціальні, цифрові та мотиваційні складові управління інноваційною діяльністю;

- набули подальшого розвитку положення щодо ролі великих рітейл-компаній в інноваційних кластерах як якірних учасників та координаційних хабів, здатних формувати стійкі зв'язки між виробниками, постачальниками, споживачами й іншими суб'єктами кластерного середовища;

- удосконалено підхід до кількісного оцінювання ефективності кластерної взаємодії завдяки застосуванню моделей лонгітюдних даних із фіксованими ефектами, що дозволило оцінити індивідуальні особливості підприємств і виявити вплив управлінських чинників на результати їхньої діяльності.

Проте деякі елементи наукової новизни є недостатньо обґрунтованими:

1. У роботі як елемент наукової новизни заявлено удосконалення структурно-функціональної декомпозиції АМІД з виокремленням чотирьох взаємопов'язаних блоків: інституційно-правового, ресурсного, процеснофункціонального та кібер-фізичного (Data-Hub), що, за твердженням автора, забезпечує комплексне управління стійкістю та інноваціями в умовах кластерної інтеграції. Водночас із викладеного в дисертації не простежується,

яку саме існуючу структурно-функціональну декомпозицію було покладено в основу її удосконалення, які її елементи зазнали розвитку та в чому полягають запропоновані автором зміни. За змістом роботи зазначена декомпозиція має ознаки самостійно розробленої авторської конструкції, що не повною мірою узгоджується із заявленим характером наукової новизни як «удосконалення». Це потребує додаткового теоретико-методологічного обґрунтування та чіткого визначення наукового внеску автора.

2. Як елемент наукової новизни автором заявлено удосконалення методологічних підходів до імплементації моделі інтеграції великих рітейлерів як якірних хабів в архітектуру кластера через визначення чотирьох критичних функцій: Logistics & Infrastructure Hub, Human Capital Facilitator, Demand Aggregator та Data & Market Provider. Разом з тим у тексті дисертації відповідні методологічні підходи не отримали належного висвітлення: відсутній їх системний опис, не розкрито механізм реалізації зазначених функцій у кластерній моделі та не наведено належного обґрунтування їх ролі у забезпеченні стійкості й стимулюванні імпортозаміщення.

5. Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження Рабчука Сергія Віталійовича достатньо повно відображені у наукових публікаціях та пройшли належну апробацію у професійному науковому середовищі. Представлені автором наукові праці охоплюють ключові теоретичні, методичні та прикладні аспекти дослідження, забезпечуючи послідовне висвітлення отриманих наукових результатів.

За тематикою дисертації автором опубліковано 19 наукових праць, серед яких 6 статей у фахових наукових виданнях України, 1 стаття у виданні, що індексується міжнародною наукометричною базою Scopus, а також 12 публікацій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Такий обсяг публікацій повністю відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Опубліковані праці відображають основні положення дисертаційної роботи, її наукову новизну, результати теоретичних узагальнень, методичні розробки та практичні рекомендації. Зміст публікацій є логічно узгодженим зі структурою дисертації та підтверджує самостійність виконаного дослідження. Важливим підтвердженням достовірності отриманих результатів є їх широка апробація на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, де результати дослідження були представлені фаховій спільноті, отримали позитивну оцінку та пройшли наукове обговорення. Це свідчить про наукову обґрунтованість, актуальність і практичну значущість запропонованих автором положень.

6.Наукове та практичне значення результатів дослідження

Наукова цінність дисертаційної роботи Рабчука Сергія Віталійовича полягає у розвитку теоретико-методичних засад управління інноваційним розвитком підприємств в умовах функціонування кластерних утворень. Запропоновані автором підходи до формування адаптивного мотиваційного механізму активізації бізнесу, оцінювання адаптаційного потенціалу підприємств та вдосконалення кластерної взаємодії розширюють існуючі наукові положення у сфері підприємництва, інноваційного менеджменту та стратегічного управління.

Практична значущість дослідження визначається тим, що його результати можуть бути використані при розробленні державної та регіональної політики підтримки інноваційної діяльності, розвитку кластерних ініціатив і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Запропоновані методичні розробки також мають практичну цінність для підприємств, які прагнуть підвищити ефективність управління інноваційними процесами, зміцнити економічну стійкість та забезпечити адаптацію до сучасних викликів і ризиків. Особливу увагу заслуговують розроблені інструменти оцінювання адаптаційного потенціалу підприємств, що ґрунтуються на аналізі показників гнучкості, мобільності та стійкості, а

також структурно-функціональна модель управління адаптаційними процесами в інноваційній діяльності. Практичний інтерес становлять рекомендації щодо розвитку мережевої інноваційної екосистеми, удосконалення співпраці між учасниками кластерних об'єднань, використання економіко-математичних моделей для прогнозування результативності інноваційної діяльності та обґрунтування стратегічних управлінських рішень.

До вагомих практичних результатів роботи слід віднести запропоновані підходи до формування адаптаційних стратегій підприємств, спрямованих на зниження негативного впливу кризових явищ і факторів невизначеності, а також методичні рекомендації щодо посилення ролі великих рітейл-компаній як центрів координації інноваційних кластерів. Реалізація цих рекомендацій створює передумови для підвищення ефективності логістичної, інформаційної, кадрової та ринкової взаємодії між учасниками кластерної співпраці. Практична цінність одержаних результатів підтверджується їх упровадженням у діяльність ТОВ «ВЕЛЛФІН» (довідка № 08/06/26) та ТОВ «Сента Фарм» (довідка № 27/05-2), де використано авторські методичні підходи до оцінювання адаптаційного потенціалу підприємств, удосконалення управління інноваційною діяльністю, розроблення адаптаційних стратегій розвитку та посилення кластерної взаємодії. Використання запропонованих рекомендацій сприяло підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, активізації інноваційної діяльності, зміцненню конкурентних переваг підприємств і забезпеченню їх сталого розвитку.

Результати дисертаційного дослідження мають суттєве наукове й практичне значення. Вони можуть бути ефективно використані у діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання, кластерних об'єднань, а також у науково-дослідній та освітній діяльності, що підтверджує актуальність, прикладну спрямованість і цінність виконаної роботи.

7. Відсутність порушення академічної доброчесності

Проведений аналіз дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та використаної джерельної бази дає підстави стверджувати, що дослідження виконано відповідно до принципів академічної доброчесності.

Усі наукові положення, ідеї, результати досліджень інших авторів, статистичні та аналітичні матеріали, використані в дисертації, мають належні посилання на першоджерела, що свідчить про коректне дотримання вимог щодо цитування та використання результатів інтелектуальної праці інших дослідників. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень норм академічної доброчесності. Наукові результати, висновки та рекомендації є взаємопов'язаними, відповідають поставленим завданням дослідження та мають самостійний характер.

Дослідження Рабчука Сергія Віталійовича виконане з дотриманням етичних стандартів наукової діяльності та відповідає вимогам Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» і загальновизнаним принципам академічної доброчесності.

8. Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі зауваження та дискусійні положення.

1. Одним із дискусійних аспектів дисертаційної роботи є теоретичне висвітлення мотиваційної складової запропонованого автором механізму. Зважаючи на те, що важливим поняттям, винесеним у назву дисертаційної роботи, є «адаптивний мотиваційний механізм», доцільним було б приділити окрему увагу теоретико-методологічному обґрунтуванню сутності мотивації, мотиваційного механізму та особливостей його функціонування в умовах інноваційних кластерів. Зокрема, не представлено системного аналізу сучасних наукових підходів до трактування зазначених категорій, а також недостатньо чітко окреслено авторське бачення мотиваційного механізму та

його структурних елементів. зв'язку з цим дещо ускладнюється розуміння сутності мотиваційної складової запропонованого адаптивного механізму та її відмінностей від існуючих наукових підходів.

2. На рис. 1.5, с. 50 автором наведено схематичне відображення взаємодії окремих складових кластерного розвитку, а на рис. 1.6, с. 57 представлено візуалізацію ключових понять, пов'язаних із функціонуванням кластерів. Водночас зміст зазначених рисунків не повною мірою узгоджується з їх назвами, оскільки представлені візуалізації не забезпечують достатнього розкриття процесів формування полюсів конкурентоспроможності та синергії ключових ефектів кластерних утворень. Крім того, наведені рисунки мають переважно ілюстративний характер, що дещо обмежує їх можливості щодо відображення авторських наукових результатів та елементів наукової новизни.

3. На стор. 63 дисертаційного дослідження наведено порівняльну характеристику розвитку кластерних програм у різних країнах світу, зокрема щодо рівня інтеграції приватного сектору та особливостей державної підтримки кластерних ініціатив. Водночас окремі наведені твердження, зокрема щодо питомої ваги інтеграції приватного сектору в Іспанії, Норвегії, Канаді, Мексиці та Китаї, а також щодо ситуації у Фінляндії, Ірландії та КостаРиці, не супроводжуються відповідними посиланнями на джерела, що ускладнює перевірку їх достовірності та наукової обґрунтованості.

4. На рис. 1.9, стор. 69-70 автором наведено матрицю сильних і слабких сторін, можливостей та викликів розвитку інноваційного кластера. Разом з тим проведений SWOT-аналіз доцільно було б доповнити оцінкою взаємозв'язків між його складовими та розробленням відповідних стратегічних альтернатив, що дозволило б повніше реалізувати аналітичний потенціал цього інструменту та підвищити практичну цінність отриманих результатів.

5. У підрозділі 1.3 (с. 44–45) автором запропоновано методичний підхід до оцінювання адаптаційного потенціалу підприємства роздрібною торгівлі із використанням формул. Разом з тим математичний апарат

запропонованої моделі потребує більш чіткого обґрунтування. Зокрема, в формулі 1.1, стор.85 не розкрито методику визначення вагових коефіцієнтів χ_i , не обґрунтовано їх спосіб отримання, хоча саме вони визначають внесок окремих показників у розрахунок інтегрального коефіцієнта. Крім того, недостатньо чітко визначено зміст показника σ_i , який характеризується як відносна оцінка домінантного компонента адаптаційного потенціалу без конкретизації, про який саме компонент ідеться. Окремі пояснення до формул 1.2, 1.3, стор. 85-86 мають описовий характер і потребують математично коректнішого формулювання. Це ускладнює відтворюваність запропонованої методики та оцінку її наукової обґрунтованості.

6. У висновках дисертації (с. 186-188) узагальнено основні результати дослідження та сформульовано практичні рекомендації. Разом із тим доцільним було б чіткіше визначити перспективні напрями подальших наукових досліджень щодо розвитку адаптивних механізмів управління в умовах цифрової трансформації та розширення міжнародної кластерної співпраці.

Зазначені зауваження та дискусійні положення мають рекомендаційний характер і можуть бути корисними для поглиблення наукової дискусії, уточнення окремих теоретико-методичних положень та підвищення прикладної значущості запропонованих автором підходів.

9. Загальні висновки та оцінка дисертації.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертаційна робота Рабчука Сергія Віталійовича «Адаптивний мотиваційний механізм активізації бізнесу в інноваційних кластерах» є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку теорії та практики підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. За своїм змістом, науковою новизною, рівнем теоретичного обґрунтування, практичною цінністю отриманих результатів та ступенем їх апробації дисертація відповідає

встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). З огляду на викладене, вважаю, що Рабчук Сергій Віталійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу
Київського національного університету
технологій та дизайну

Світлана БЕБКО

